

DAR KARTĄ APIE TAI, KAS Į KĄ „EVOLIUCIONAVO“?

PROF. DR. VYTAUTAS SINKEVIČIUS

(Kai kurios pastabos Artūro Svarausko recenzijos „Studija apie moderniojo parlamentarizmo raidą Lietuvoje“ parašėse. Iš: „Parlamento studijos“. 2010, Nr. 9, p. 210–214).

Kiekvienas, perskaitęs „Lietuvos Seimo istorija. XX–XXI a. pradžia“ (Vilnius: Baltos lankos, 2009), joje ras daug iki šiol neskelbtų faktų, prasmingų įžvalgų. Tai tikrai daug darbo ir pastangų pareikalavusi mokslinė istorinė Lietuvos parlamentarizmo studija. Bet šiandien ne apie ją. Besidomintiems parlamentarizmo raida įdomūs ir šios monografijos vertinimai, ypač tie, kurie pasirodo moksliniuose leidiniuose. Vienas iš jų – Artūro Svarausko recenzija „Studija apie moderniojo parlamentarizmo raidą Lietuvoje“ („Parlamento studijos“. 2010, Nr. 9, p. 210–214).

Manychiau, kad „intriguojantis ir tam tikra prasme provokuojantis“ yra ne tik monografijos autorių išsikeltas tikslas ir tyrimo objektas, – taip savo recenzijoje pagrįstai rašo A. Svarauskas, – bet ir kai kurie pačios recenzijos teiginiai. Gal ne tiek intriguojantiems, o daugiau *provokuojantiems* priskirčiau recenzijos teiginius, kad monografijoje pristatoma „nuo 1985 metų veikusios paskutiniosios LSSR Aukščiausiosios Tarybos *evoliucija* „iš fiktyvios valdžios į parlamentą“ 1990 metais“ (211 p.), kad sovietinė Aukščiausioji Taryba „1988 m. Sąjūdžio iniciatyvos dėka pradėjo *evoliucionuoti* link tikrojo 1990 m. išrinkto parlamento – Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo“ (213 p.), ir kad „paradoksalu, bet tas pats sovietinis instrumentas ir „palaidojo“ Lietuvos valstybingumą

1940 m. ir *sudarė prielaidas jam atgimti 1990 m.*“ (213 p.). Beje, šie teiginiai nėra nauji – vienas iš A. Svarausko recenzuojamos monografijos skyrių vadinasi „Aukščiausiosios Tarybos evoliucija iš fiktyvios valdžios į parlamentą“.

Minėti teiginiai tokiais pačiais ar panašiais žodžiais (galbūt ir vieno iš monografijos autorių pranešimuose) yra nuskambėję prieš kelerius metus vykusiose keliuose mokslinėse konferencijose. Nepasakyčiau, kad tada ar vėliau jie yra sulaukę bent kiek platesnio istorikų ir teisininkų palaikymo. Būtent nurodyti teiginiai, tiksliau, jų *tiražavimas monografijos recenzijoje*, paskatino atsiliepti ir parašyti kelis sakinius. Tegul šie samprotavimai būna priimti ne kaip recenzijos kritika, o tiesiog kaip noras pamėginti pasiaiškinti, o gal – ir paaiškinti kai kurias aplinkybes.

Rengiant Kovo 11-osios Akto projektą ir kitus tą dieną priimtus su Nepriklausomybės atkūrimu susijusius dokumentus, vienas svarbiausių klausimų buvo toks: kaip autentišką tautos valią išreikšti per esamas Lietuvai primestas sovietines institucijas, kaip Nepriklausomybei atkurti panaudoti šią *Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą* ir kartu „*neįsisteinti Lietuvos TSR struktūrose?* Čia slypėjo tam tikras pavojus. Jeigu būtų *Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba* atkuria Nepriklausomybę, tai iš kur atsiranda nepriklausoma Lietuvos valstybė? Su koku teritoriniu vienetu yra susijusi ką tik išrinkta *Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba?* Jeigu su *Lietuvos Tarybų Socialistine Respublika*, tai ar „Lietuvos TSR“ yra valstybė? Ar tai, kad būtų *Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba* atkuria Nepriklausomybę, vėliau nebus interpretuojama ir taip, kad ši demokratinuose ir laisvuose rinkimuose išrinkta Aukščiausioji Taryba (tautos atstovybė), *tegu ir netiesiogiai, vis dėlto esą pripažįsta, jog Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika yra (buvo) Lietuvos valstybingumo forma?* Viena iš formų.

Tam pirmausia reikėjo aiškiai *atsiriboti nuo Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą*, veikusių iki 1990 m. vasario 24 d., rinkimų. Tai buvo būtina padaryti, nes nepriklausoma Lietuvos valstybė negalėjo atsirasti iš vadinamos „Lietuvos TSR“, ji negalėjo būti modifikuota „Lietuvos

TSR“. Jeigu Lietuvos nepriklausoma valstybė būtų kildintina iš „Lietuvos TSR“, atsirastų pagrindas neigti sovietinę okupaciją ir aneksiją. Beje, tuometinės Sovietų Sąjungos istoriografijoje, kaip ir jos teisių bei pareigų perėmėjos ir tesėjos – dabartinės Rusijos istoriografijoje, taip ir rašoma: iki 1940 metų buvo viena Lietuvos valstybingumo forma (nepriklausoma valstybė), nuo 1940 metų – kita, vadinamoji „socialistinė Lietuvos valstybė Sovietų Sąjungos sudėtyje“, o dabar, 1990 metais, pasirinkta dar kita, nauja Lietuvos valstybingumo forma. Jeigu taip, tai gal 1940 metais Lietuvoje tikrai įvyko „socialistinė revoliucija“, gal tuomet tauta pati atsakė Nepriklausomybės, pati pasirinko „socialistinį valstybingumą“, o dabar nutaria pasirinkti kitokią valstybingumo formą?! Jeigu taip, tai gal ir sovietinės okupacijos ir aneksijos nebuvo?! Tai kam tada kalbėti apie Sovietų Sąjungos moralinę ir teisinę atsakomybę, apie jos pareigą atlyginti Lietuvai padarytą žalą, jeigu demokratinuose ir laisvuose rinkimuose išrinkta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba, kuri savo esme buvo visiškai skirtingo pobūdžio institucija negu prieš tai buvusi sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba, kaip minėta, tegul ir netiesiogiai, vis dėlto pripažįsta, kad vadinamoji „Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika“ buvo (yra) Lietuvos valstybingumo forma? Nebuvo galima suteikti jokio preteksto tokiems ar panašiams teisiškai visiškai nepagrįstiems interpretavimams.

Norint neiškreipti istorinės tiesos (ji buvo ir yra tokia: Lietuva 1940 metais buvo Sovietų Sąjungos okupuota ir aneksuota), *reikėjo labai aiškiai konstatuoti, kad nepriklausoma Lietuvos valstybė atsiranda tik kaip prieškarinio nepriklausomos Lietuvos valstybės tęsinys*. Kitaip tariant, nepriklausomos valstybės atkūrimas turėjo būti grindžiamas tik prieškarinio Lietuvos valstybės tęstinumu. Reikėjo būtinai atsiriboti nuo „Lietuvos TSR“ kaip „valstybės“ kategorijos ir šią 1990 m. vasario 24 d. demokratinuose ir laisvuose rinkimuose išrinktą Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą labai aiškiai atriboti ir nuo „Lietuvos TSR“ kaip sovietinio teritorinio darinio, ir nuo ankstesnių „Lietuvos TSR Aukščiausiųjų Tarybų“ kaip sovietinių institucijų. Kad tarp šios Aukščiausiosios Tarybos, kuri

priims Nepriklausomybės Atkūrimo Akta, ir vadinamosios „Lietuvos TSR“ neliktų nė menkiausias sąsajos.

Vadinamosios „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“, veikusios Lietuvoje nuo jos okupacijos iki 1990 m. vasario 24 d., kai laisvuose ir demokratinuose rinkimuose buvo išrinkta Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, buvo ne kas kita, kaip tik okupacinės valdžios sudarytos vietos administracinės įstaigos, turėjusios klusniai legalizuoti ir įgyvendinti okupacinės valdžios sprendimus, padėti jai valdyti okupuotos ir aneksuotos Lietuvos valstybės teritoriją. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos nebuvo parlamentas, nebuvo tautos atstovybė. Tai, kad Sąjūdžio spaudžiama Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba 1988 m. – 1990 m. vasario mėn. priėmė kai kuriuos teisės aktus (dėl valstybinės kalbos, vėliavos, Molotovo–Ribentropo pakto ir kt.), ir tai, kad devintojo dešimtmečio pabaigoje per šią svetimos valstybės primestą instituciją buvo galima siekti priimti kai kuriuos Lietuvai naudingus sprendimus, visiškai nereiškia, kad minėta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba *evoliucionavo* „iš fiktyvios valdžios į parlamentą“ 1990 metais ar kad sovietinė Aukščiausioji Taryba „1988 m. Sąjūdžio iniciatyvos dėka pradėjo *evoliucionuoti* tikrojo 1990 m. išrinkto parlamento – Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo“ link. Manytina, kad sovietinės okupacinės valdžios sudaryta, tiksliau, Sovietų Sąjungos komunistų partijos paskirta (prisidengiant fiktyviais „rinkimais“) institucija, turėjusi „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos“ pavadinimą, *negalėjo evoliucionuoti tikrojo parlamento link*. Vien dėl to, kad parlamentas savo prigimtimi ir esme visada yra tautos atstovybė, kad savo parlamentą laisvai ir demokratiškai renka tauta, kad parlamentas visada susijęs su valstybe, o minėta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba atsirado ne laisvų ir demokratiškų rinkimų būdu, ne tautos valia – ji buvo Komunistų partijos paskirta, tos Tarybos deputatai neturėjo tautos mandato būti jos atstovais, o ji pati neturėjo tautos mandato būti tautos atstovybe. Recenzijos teiginys, kaip ir monografijos skyriaus pavadinimas, esą minėta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba *evoliucionavo* „iš fiktyvios valdžios į parlamentą“ 1990 metais, bent jau man sukelia

tam tikros sumaišties, nes, pasirodo, okupuota Lietuva iki 1990 m. vasario 24 d. rinkimų jau turėjo savo parlamentą?! Evoliucionavusį iš fiktyvios valdžios, tai yra iš *sovietinės* Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos?! Jeigu minėta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba tikrai *evoliucionavo* „iš fiktyvios valdžios į parlamentą“, tai į kokios valstybės parlamentą? Tikrai ne į nepriklausomos Lietuvos valstybės parlamentą. Tai į kokios?!

Gal ir pasikartosiu, nes apie tai esu rašęs, bet vadinamoji „Lietuvos TSR“ *nebuvo valstybė, nebuvo jokia Lietuvos valstybingumo forma*. Visuotinai pripažinti valstybės požymiai yra įtvirtinti 1933 m. gruodžio 26 d. Montevideo konvencijoje „Dėl valstybių teisių ir pareigų“, kurioje nustatyta, kad valstybė, kaip tarptautinės teisės subjektas, turi turėti: 1) nuolatinius gyventojus; 2) apibrėžtą teritoriją; 3) vyriausybę; 4) galimybę užmegzti santykius su kitomis valstybėmis. Būtent šis požymis – valstybės gebėjimas savarankiškai palaikyti santykius su kitomis valstybėmis – reiškia ne ką kita, kaip valstybės faktinę Nepriklausomybę nuo kitos valstybės valdžios. Taigi *neatskiriamas valstybės požymis yra jos suverenitetas*. Akivaizdu, kad po 1940 metų okupacijos Lietuva neteko suvereniteto, tauta neturėjo jokių sąlygų laisvai ir savarankiškai spręsti valstybės ir visuomenės organizavimo klausimų: pasirinkti valstybės santvarkos, nustatyti ūkinio ir visuomenės gyvenimo pagrindų, pasirinkti užsienio politikos kryptį. Tauta taip pat neteko galimybės savarankiškai, laisvai ir demokratiškai rinkti Seimo – tautos atstovybės. Okupacinės valdžios sudaryta administracija likvidavo Lietuvos Respublikos valstybinės valdžios institucijas; visi politinio pobūdžio sprendimai, taip pat bent kiek svarbesni ūkiniai sprendimai buvo priimami ne Lietuvoje ir ne jos institucijų, bet Maskvoje. Šiuos sprendimus priimdavo Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovaujantys organai, o jeigu kai kuriuos neesminius sprendimus leisdavo priimti Lietuvoje – juos priimdavo Lietuvos komunistų partijos, kuri buvo Sovietų Sąjungos komunistų partijos vietinis teritorinis padalinys, vadovybė.

Visuotinai pripažįstama, kad valstybės teisinio subjektiškumo šaltinis yra suvereni tautos valia. Išreikšti šią valią sovietinės okupacijos sąly-

gomis tauta neturėjo jokių galimybių. Tad iš kur galėjo atsirasti „Lietuvos TSR“ kaip valstybė? „Lietuvos TSR“ sukūrė ne tauta ir ne jos atstovai. „Lietuvos TSR“ atsirado iš okupacinės valdžios sudaryto ir tautos valios neatspindinčio vadinamojo „liaudies seimo“ 1940 m. liepos 21 d. sprendimo, kuris teisine prasme visada buvo ir yra niekinis. Taigi laikyti vadinamąją „Lietuvos TSR“ valstybe nėra jokio teisinio pagrindo.

Galima teigti, kad terminas „Lietuvos TSR“ atspindėjo okupuotos Lietuvos valstybės teritorijos valdymo būdą, kurio esmę galima apibūdinti taip: Sovietų Sąjungos valdžios organai sukūrė sau pavaldžias ir savo kontroliuojamas vietas administracines įstaigas, suteikė joms pavadinimus, turėjusius rodyti, esą šios įstaigos atstovauja tautai (pavyzdžiui, Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba, Lietuvos TSR Ministrų Taryba), ir per šias įstaigas, remdamiesi represinėmis struktūromis, valdė okupuotą Lietuvos valstybės teritoriją. Tegul neklaidina pavadinime „Lietuvos TSR“ esantis žodis „respublika“. „Respublika“ yra valstybės valdymo forma, bet Lietuvos TSR nebuvo valstybė, tad ir valdymo formos (respublika) nurodymas tebuvo fikcija. Todėl jokie „buvusios sąjunginės respublikos“, „postsovietinės respublikos“, „postsovietinės valstybės“, o tuo labiau „Lietuvos kaip valstybės, buvusios Sovietų Sąjungos sudėtyje“ terminai Lietuvai negali būti taikomi. Apie tai Seimas labai aiškiai pareiškė 1999 m. sausio 12 d. priimtame „Memorandume Šiaurės Atlanto Aljanso valstybių parlamentams“.

Būtent prieškario Lietuvos valstybės tęstinumas galėjo būti ir tapo pagrindu 1990 m. kovo 11-ąją atkurti Nepriklausomybę. Tam, kaip minėta, pirmiausia reikėjo atsiriboti nuo „Lietuvos TSR“ ir išrinktąją Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą atriboti nuo ankstesnių Lietuvos TSR Aukščiausiųjų Tarybų. Be abejo, 1990 m. vasario 24 d. išrinkta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba savo esme buvo visiškai kitokia negu ankstesnės Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos. Tai buvo tikra tautos atstovybė, išrinkta laisvuose ir demokratiniuose rinkimuose. Ji buvo atribota nuo „Lietuvos TSR“ priėmus *Deklaraciją „Dėl Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų įgaliojimų“*. Tai pirmasis teisės dokumentas, tiesiogiai

susijęs su Kovo 11-osios Aktu. Prisiminkime svarbiausias šios Deklaracijos nuostatas: 1) iki 1940 metų egzistavo nepriklausoma Lietuvos valstybė, ji suverenią tautos valią reiškė per Lietuvos valstybės institucijas; 2) 1940 metais Sovietų Sąjunga įvykdė agresiją ir neteisėtai inkorporavo Lietuvą į Sovietų Sąjungą, sugriovė buvusias valstybės struktūras ir primetė svetimas; 3) nuo 1988 metų atsirado naujų galimybių reikštis tautos valiai, taip pat ir per šias primestas (esamas) institucijas; 4) tai, kad yra panaudojamos Lietuvai primestos svetimos struktūros, negali būti interpretuojama taip, esą pripažįstamas jas primetusios valstybės (Sovietų Sąjungos) suverenitetas lietuvių tautai ir Lietuvos teritorijai, pripažįstama aneksija; 5) *1990 m. vasario 24 d. rinkimuose tauta suteikė Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatams tautos atstovų mandatą ir prievolę atkurti Lietuvos valstybę bei reikšti tautos suverenią galią per šią Aukščiausiąją Tarybą, kuri nuo 1990 m. kovo 11 d. 18 valandos bus vadinama Lietuvos Aukščiausiąja Taryba.*

Taigi, atrodytų, smulkmena – neliko vos trijų raidžių (TSR). Tačiau svarbu ne vien pavadinimas: taip buvo konstatuota, kad atsirado visiškai kitokio pobūdžio institucija – *Lietuvos Aukščiausioji Taryba*. Toks konstatavimas buvo būtinas, kad institucija, priimsianti sprendimą dėl valstybės Nepriklausomybės, jokiais būdais nebūtų susieta su vadinamąja „Lietuvos Tarybų Socialistine Respublika“, kuri, kaip minėta, niekada nebuvo Lietuvos valstybingumo forma.

Siekiant išvengti bet kokių spekuliacijų dėl to, kokios valstybės nepriklausomybė bus atkuriamą, siekiant išvengti bet kokių mėginimų net ir netiesiogiai susieti tai su „Lietuvos TSR“, buvo priimtas *Įstatymas „Dėl valstybės pavadinimo ir herbo“*. Jame nustatyta, kad Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose turi būti vartojamas vienintelis valstybės pavadinimas *Lietuvos Respublika*, kad Lietuvos Aukščiausioji Taryba yra vadinama *Lietuvos Respublikos Aukščiausiąja Taryba*, o Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pareigybė vadinama „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko“ pareigybe. *Nutraukus bet kokias sąsajas su „Lietuvos TSR“, taip pat ir su prieš tai veikusiomis sovietinėmis*

„Lietuvos TSR Aukščiausiomis Tarybomis“, būtent ši *Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba* galėjo priimti sprendimą dėl Lietuvos valstybės Nepriklausomybės atkūrimo.

Taigi, manyčiau, kad yra pakankamas pagrindas daryti tam tikras išlygas recenzijos teiginiams, jog „Lietuvos TSR“ Aukščiausioji Taryba *evoliucionavo* „iš fiktyvios valdžios į parlamentą“ 1990 metais“ ir kad ji „1988 m. Sąjūdžio iniciatyvos dėka pradėjo *evoliucionuoti* tikrojo 1990 m. išrinkto parlamento – Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo“ link. Beje, nors monografijos autoriai vieną iš jos skyrių yra pavadinę „Aukščiausiosios Tarybos evoliucija iš fiktyvios valdžios į parlamentą“, šiame skyriuje rašo daug korektiškiau: „Evoliucionuodama paskutinioji Lietuvos SSR Aukščiausioji Taryba įgavo nemažai parlamento bruožų. Bet tikra tautos atstovybe ji taip ir netapo“ (253 p.). Pasakytina, kad ir negalėjo tapti, negalėjo evoliucionuoti į parlamentą.

Ir dar keli žodžiai apie recenzijos teiginį „*paradoksalu, bet tas pats sovietinis instrumentas ir „palaidojo“ Lietuvos valstybingumą 1940 m. ir sudarė prielaidas jam atgimti 1990 m.*“ (Sprendžiant iš recenzijos, jos autorius rašo apie „*liaudies seimą“ ir paskutinę sovietinę „Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą“*). Skamba įdomiai ir net intriguojančiai. Bet ar šiame teiginyje nėra suplakami du skirtingi dalykai? Dėl „liaudies seimo“ vaidmens palaidojant Lietuvos valstybės Nepriklausomybę nėra reikalo diskutuoti – faktas, kad Lietuvą 1940 m. okupavusi Sovietų Sąjunga pati sudarė šią instituciją (tiesa, prisidengdama tariamais „rinkimais“) ir panaudojo ją Lietuvos valstybingumui sunaikinti, yra visiems žinomas. Sovietų Sąjungos organizuoti rinkimai į vadinamąjį „liaudies seimą“ tebuvo fikcija, jie negalėjo atspindėti ir neatspindėjo tikrosios tautos valios; tauta niekada, taip pat ir 1940 metais, pati neatsisakė savo valstybės Nepriklausomybės – Nepriklausomybė buvo Sovietų Sąjungos atimta. Kita recenzijos teiginio dalis – esą *sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba sudarė prielaidas Lietuvos valstybingumui atgimti 1990 metais* – reikalauja tam tikrų paaiškinimų. Tuo labiau kad A. Svarausko recenzuojamoje monografijoje paskutinės sovietinės Lietuvos TSR

Aukščiausiosios Tarybos vaidmuo dar labiau sureikšminamas – pasirodo, „<...> 1985 m. „išrinkta“ (paskirta) Aukščiausioji Taryba, <...> veikiama atgimstančios tautos ir Sąjūdžio, priėmė svarbius Lietuvos valstybingumo atkūrimo aktus“ (7 p.). Šis monografijos teiginys gali būti vertintinas kaip labai dviprasmiškas, jis sukelia dar daugiau sumaišties ir neaiškumo: jeigu 1985 m. paskirta sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba priėmė „svarbius Lietuvos valstybingumo atkūrimo aktus“, tai gal Lietuvos valstybingumą atkūrė ne tik Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, priimdama Kovo 11-osios Aktą, bet ir paskutinė sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba, priėmusi „svarbius Lietuvos valstybingumo atkūrimo aktus“?! Nežinau, ar tai tik tam tikri redakciniai netikslumai, ar teiginys, jog „1985 m. paskirta sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba priėmė „svarbius Lietuvos valstybingumo atkūrimo aktus“ atspindi atitinkamą požiūrį. Taip klausiu dėl to, kad monografijoje rašoma, jog „fragmentiškesni yra Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo (1990–1992 m.), padėjusio atkurti Lietuvos valstybingumo pamatus, tyrimai“ (11 p.). Jeigu Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, veikęs 1990–1992 m., padėjo atkurti Lietuvos valstybingumo pamatus, tai kas juos atkūrė?! Pagaliau, kokiai institucijai Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas padėjo atkurti Lietuvos valstybingumo pamatus. Jeigu tai požiūris, tai jam negaliu pritarti, nes valstybingumą atkūrė ne kas kitas, o 1990 m. vasario 24 d. išrinkta Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas. Prieš tai veikusi sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba priėmė svarbių sprendimų, kurie buvo naudingi Lietuvai siekiant Nepriklausomybės. Bet tai nebuvo Lietuvos valstybingumo atkūrimo aktai.

Kita vertus, tam tikrų paaiškinimų reikalautų ir recenzijos teiginys, kad *sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba sudarė prielaidas Lietuvos valstybingumui atgimti 1990 metais*. Gal paklauskime kitaip: ar minėta sovietinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba tuo metu *galėjo nepriimti* valstybinės kalbos įstatymo, vėliavos įstatymo, rinkimų įstatymo ir kitų svarbių sprendimų, kurie šiandien kartais įvardijami kaip

prielaidos atkurti Nepriklausomybę? Iniciatyva priimti minėtus sprendimus kilo tikrai ne tuometinėje Lietuvos TSR Aukščiausioje Taryboje ir ne joje pagrindine jėga tuo metu buvusioje Komunistų partijoje. Tai buvo tautos reikalavimas, kurį išreiškė Sąjūdis. Neišgirsti tų reikalavimų, net ir delsiant iki pat paskutinės akimirkos, jau buvo neįmanoma. Beje, apie tai yra rašoma monografijoje. Taip, po 1988 metų, atsiradus naujoms galimybėms reikštis tautos valiai ir per Lietuvai primestas sovietinės institucijas, taigi, ir per Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą, ji priėmė Lietuvai svarbių sprendimų. Bet nepamirškime ir to, kad Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba kiek įmanoma atidėliojo tuos sprendimus ir tik matydama, jog jų nepriimdama galutinai praras bet kokią įtaką visuomenei ir per ateinančius rinkimus bus tautos „nušluota“, *buvo priversta juos priimti*. Nepriklausomybės siekis taip pat susiformavo ne tuometinėje Lietuvos TSR Aukščiausioje Taryboje ir ne jos pagrindą sudariusioje Komunistų partijoje. Gerai, kad tuometinei *sovietinei* Lietuvos TSR Aukščiausiąjai Tarybai pakako išminties nepriimti sprendimo paskelbti apie Nepriklausomybės atkūrimą, nes Nepriklausomybę galėjo atkurti ne Komunistų partijos paskirta sovietinė institucija, o tik laisvuose ir demokratinuose rinkimuose tautos išrinkta Aukščiausioji Taryba – tikroji tautos atstovybė, kuri turėtų tautos įgaliojimus atkurti Nepriklausomybę ir kuri savo pobūdžiu iš esmės skirtųsi nuo prieš tai veikusių sovietinių Aukščiausiųjų Tarybų. Tuometinės sovietinės Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos priimtus sprendimus galbūt galima vertinti sudedant ir kitokius akcentus negu tai padaryta recenzijoje – *tuometinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba tiesiog buvo tautos ir Sąjūdžio priversta nekliudyti siekti Nepriklausomybės ir priimti sprendimus, kurie tuo metu Lietuvai tikrai buvo labai svarbūs*. Gal būtent taip apibūdinant tuometinės Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos priimtus sprendimus ir jos vaidmenį, neliktų vietos ir jau minėtiems recenzijos teiginiams apie „nuo 1985 metų veikusios paskutiniosios LSSR Aukščiausiosios Tarybos *evoliuciją* „iš fiktyvios valdžios į parlamentą“ 1990 metais“, taip pat apie tai, kad sovietinė Aukščiausioji Taryba „1988 m. Sąjūdžio iniciatyvos dėka pra-

dėjo *evoliucionuoti* tikrojo 1990 m. išrinkto parlamento – Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo“ link. Juk šiais recenzijos teiginiais sąmoningai ar nesąmoningai, bet vis tik yra *ištrinama riba* tarp Komunistų partijos paskirtos sovietinės Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir 1990 m. vasario 24 d. išrinktos Aukščiausiosios Tarybos, kuri savo pobūdžiu buvo tikroji tautos atstovybė ir dėl to, – prieš priimdama Aktą dėl Lietuvos valstybės Nepriklausomybės atkūrimo, – atsiribojo ir nuo prieš tai veikusių sovietinių „Lietuvos TSR Aukščiausiųjų Tarybų“, ir nuo vadinamosios „Lietuvos TSR“.